

УДК 346.52

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.14>**Олена Зельдіна,**

докт. юрид. наук, професор,

завідувачка сектором, керівник центру з підготовки незалежних експертиз

у сфері права та економіки

ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова

Національної академії наук України»

ПОНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано наукову літературу, українське законодавство та зарубіжний досвід щодо інвестиційно-інноваційної діяльності. На підставі цього аналізу запропоновано авторське визначення терміна «інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України». Пропонується під інвестиційно-інноваційною моделлю в умовах сталого розвитку економіки України розуміти стійку, збалансовану стратегію розвитку економіки України, яка включає систему взаємопов'язаних правових і економічних інструментів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного середовища з метою залучення інвесторів до процесу структурної модернізації економіки України за допомогою інновацій. Зазначено, що інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку повинна забезпечити підвищення інвестиційної привабливості держави для ефективності проведення структурних інноваційних перетворень на національному і регіональному рівнях. Основними факторами, які покликані забезпечити інвестиційну привабливість України для інноваційної модернізації економіки, є: по-перше, інвестиційно-інноваційна політика держави; по-друге, правове закріплення інвестиційно-інноваційної політики держави; по-третє, створення стимулів для інвесторів, які вкладають кошти в інноваційну сферу. Зазначено, що потрібно розглядати структурно-галузеву та інвестиційну політику не кожен окремо, а у взаємозв'язку. У ситуації, що склалась в економіці України, тільки комплексний підхід дозволить вирішити поставлені завдання структурної модернізації економіки України. Зазначено, що для реалізації інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України необхідно створити відповідні правові, економічні, організаційні та інші умови інвестиційної привабливості країни, що дозволить залучати інвесторів у сферу інновацій. Важливим чинником реалізації цього завдання є якісний стан законодавства у сфері інвестицій та інновацій, формування конкурентного на внутрішньому та зовнішньому ринках потенціалу країни.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна модель, сталий розвиток, інвестори, зарубіжний досвід, законодавство.

Постановка проблеми. Негативні тенденції в економіці України, які загострилися в умовах карантину, демонструють доцільність вжиття негайних заходів для стабілізації ситуації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання насичення економіки України фінансовими ресурсами для її структурної модернізації. Для розв'язання цього питання потрібно залучити позабюджетні кошти, тому що бюджетні ресурси обмежені і не дають змоги вирішити поставлені завдання щодо структурної модернізації економіки України. З огляду на прагнення України до сталого розвитку економіки, для вирішення поставленого завдання необхідно створити умови для залучення інвестицій в інноваційну сферу. Це можливо за допомогою створення інвестиційно-інноваційної

моделі, яка дасть змогу забезпечити сталий розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки України розглядаються такими науковцями, як: І. В. Бродюк, В. Ю. Вовк, М. П. Денисенко, О. П. Романко, О. Ю. Смітюх, Д. Г. Сташенюк, Р. П. Топіна, О. В. Ульянченко, М. Р. Усманова, Н. П. Юрчук, та іншими. Водночас немає визначеності в термінології, зокрема, терміни «інвестиційно-інноваційна модель» та «інноваційно-інвестиційна модель» використовуються як синоніми, що не відповідає дійсності. У законодавстві України відсутнє визначення терміна «інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України», науковці теж не про-

понують чіткого визначення цього терміна. Здебільшого в науковій літературі аналізуються моделі розвитку підприємства, проте доцільно з'ясувати, яка модель, стратегія потрібна для економіки України в цілому з урахуванням прагнення до сталого розвитку. Зазначене свідчить про необхідність подальшого дослідження питань, пов'язаних з інвестиційно-інноваційною моделлю в умовах сталого розвитку економіки України.

Мета цієї статті – в процесі аналізу наукової літератури, норм права та зарубіжного досвіду запропонувати визначення терміна «інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України».

Вклад основного матеріалу. Науковці зазначають, що поєднання економічних категорій «інвестиції» та «інновації» в стратегії передбачає пошук та використання інноваційних засобів ведення інвестиційної діяльності. Таким чином, інвестиційно-інноваційна стратегія формується на перетині цілей інвестиційної й інноваційної стратегії та є похідною від загальної стратегії підприємства [1].

На думку О. Ю. Смітюх, впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку країни є одним з основних факторів зростання економіки [2].

О. П. Романко зазначає, що сьогодні інвестиційно-інноваційна проблема в країні є однією з головних, оскільки в умовах дефіциту бюджетних ресурсів інвестиції є важливим джерелом наповнення бюджету. На жаль, механізм інвестиційно-інноваційної діяльності не є оптимальним і не має досить збалансованої методологічної основи [3, с. 878].

О. В. Ульянченко вказує, що забезпечення розвитку економіки на основі інноваційно-інвестиційної моделі потребує нарощення обсягів інвестування, що має бути включено до стратегічних пріоритетів економічної політики України. Зменшення уваги до розв'язання проблем економічної безпеки призвело до зниження рівня інвестування в економіку, послаблення інноваційної активності та загальмувало розвиток економіки загалом [4, с. 71].

Формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України передбачає модернізацію системи управління високотехнологічними секторами національного господарства, забезпечення високої ефективності суспільного виробництва з метою сталого економічного розвитку, виходу на світові ринки та підвищення якості життя українських громадян. Одним з найголовніших факторів цього процесу є формування інно-

ваційної інфраструктури, яка має забезпечити результативність впровадження інноваційних ідей у виробництво [5].

Утвердження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки є безальтернативним шляхом для України, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, відкриває можливість інтегруватися в глобальні інтеграційні процеси як рівноправний суб'єкт, забезпечити випереджальні темпи економічного зростання стосовно розвинених країн світу і створити економічне підґрунтя для запровадження високих соціальних стандартів, притаманних розвиненим країнам світу [6].

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що для інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку первинними є інвестиційні надходження, за допомогою яких стає можливим інноваційна перебудова у сфері економіки. Ефективність інвестиційно-інноваційної моделі залежить від рівня припливу інвестицій в інноваційну сферу. «У зв'язку з низьким рівнем інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності виникає необхідність формування ефективної інвестиційно-інноваційної стратегії, адаптованої до зовнішніх умов» [7].

Таким чином, необхідно створити в Україні економіко-правові умови, які будуть сприяти залученню інвестицій у сферу інновацій. Інвестиції є значним джерелом модернізації економіки України, яке надасть можливість реалізації інноваційних процесів у державі. Сучасна ситуація у сфері економіки демонструє необхідність усунути розрив між інвестиціями та інноваціями, тому що інновація, яка не підкріплена інвестиціями, є нежиттєздатною. Для ефективної реалізації інноваційної ідеї необхідно «живильне» інвестиційне середовище. Формування інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням принципів сталого розвитку передбачає створення умов, які необхідні для збільшення інвестицій в інноваційний розвиток економіки країни та забезпечення ефективності їх використання. Проте є низка факторів, які стримують інвестиційно-інноваційні процеси в Україні, а саме: брак власних коштів у промислових підприємств; відсутність або недостатність фінансової підтримки з боку держави; залишковий принцип фінансування наукових розробок з державного бюджету; тривалий термін окупності інновацій при великих фінансових витратах; високий рівень ризику для інвесторів; недосконалі і застарілі норми права, що регулюють питання вкладення інвестицій

у сферу інновацій; відсутність з боку держави стимулів для інвесторів та інше.

Отже, натепер модернізація української економіки стримується не тільки через нестачу фінансів, а й через відсутність системи стратегічного управління інвестиціями, сучасного правового регулювання, взаємодії процесу правотворчості та правореалізації.

Потрібно зазначити, що інноваційна діяльність успішно розвивається в США, Німеччині, Франції, Великій Британії, Нідерландах, Іспанії, а також у Китаї. Практично у всіх перерахованих країнах на державному рівні добре налагоджені правові та економічні механізми взаємин великих, середніх, малих фірм та інвесторів. Тому можна припустити, що вирішальним фактором є те, що «держави не тільки створюють рамкові умови роботи національної інноваційної системи, а й значною мірою формують мотиваційну основу діяльності елементів системи, багатьох ресурсів і інститутів національної інноваційної системи, надає доступ до них, постає каталізатором процесів національної інноваційної системи як партнер, що знижує інноваційні ризики» [8, с. 41]. Досвід свідчить, що в законодавстві України необхідно врахувати позитивні заходи, які передбачено законодавством різних країн, що дозволить вирішувати наявні проблеми України.

Проведене дослідження демонструє, що інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку повинна забезпечити підвищення інвестиційної привабливості держави для ефективності проведення структурних інноваційних перетворень на національному і регіональному рівнях. Основними факторами, які покликані забезпечити інвестиційну привабливість України для інноваційної модернізації економіки, є: по-перше, інвестиційно-інноваційна політика держави; по-друге, правове закріплення інвестиційно-інноваційної політики держави; по-третє, створення стимулів для інвесторів, які вкладають кошти в інноваційну сферу.

Зупинимось більш детально на перерахованих факторах, що повинні забезпечити інвестиційну привабливість України.

Стаття 10 Господарського кодексу України передбачає, що основними напрямками економічної політики, які визначаються державою, є: структурно-галузева політика; інвестиційна політика; політика інституційних перетворень; цінова політика; антимонопольно-конкурентна політика; бюджетна політика; податкова політика; грошово-кредитна політика; валютна політика; зовнішньоекономічна політика. Так, структурно-галузева політика, спрямована

на здійснення державою прогресивних змін у структурі економіки, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропозицій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими частинами цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу. Інвестиційна політика спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним.

Отже, структурно-галузева політика та інвестиційна політика розглядаються незалежно одна від одної. Проте сьогодні неможливо здійснити прогресивні зміни у структурі економіки без реальних, а не декларативних інвестиційних надходжень. Створення привабливих умов для інвесторів дозволить залучити національних та іноземних інвесторів у процес структурної модернізації економіки України. Зважаючи на політику держави в таких сферах, як інвестиційна та структурно-галузева, дозволить знайти шляхи для розв'язання проблем, які мають місце в економіці України. Тому потрібно розглядати структурно-галузеву та інвестиційну політики не кожен окремо, а у взаємозв'язку. У ситуації, що склалась в економіці України, тільки комплексний підхід дозволить вирішити поставлені завдання структурної модернізації економіки України. У цьому зв'язку є сенс розглядати інвестиційно-інноваційну модель в умовах сталого розвитку економіки України як результат симбіозу структурно-галузевої та інвестиційної політик держави.

Для реалізації інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України необхідно створити відповідні правові, економічні, організаційні та інші умови інвестиційної привабливості країни, що дозволить залучити інвесторів у сферу інновацій. Важливим чинником для реалізації цього завдання є якісний стан законодавства у сфері інвестицій та інновацій, формування конкурентного на внутрішньому та зовнішньому ринках потенціалу країни. У зв'язку з цим важливою є проблема належного захисту інтелектуальної власності. Так,

науковці акцентують увагу на тому, що необхідно створити базу у вигляді розвинутої юридичної системи захисту інтелектуальної власності. Права на інформацію, які підлягають юридичному захисту, повинні мати монопольний характер. Це не тільки є необхідною умовою для перетворення інформації в товар, але і дозволяє витягувати монопольний прибуток, збільшуючи рентабельність постіндустріальної економіки [9].

Таким чином, для ефективної реалізації інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України потрібно створити належне правове поле, що забезпечить розвинену систему стратегічних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для інвесторів, які вкладають кошти в інновації.

Інвестування в умовах ринкової економіки пов'язане зі значним ризиком, який збільшується від збільшення терміну окупності вкладень. Тому держава за допомогою правового забезпечення повинна надати інвесторам, які вкладають кошти в інновації, стимулюючі важелі для збалансування наявного інвестиційного ризику. «В Україні на макrorівні неможливо планувати розвиток технологій, формувати інноваційну політику і забезпечувати її виконання. Концептуальною основою державної політики фінансового забезпечення інноваційного розвитку має стати створення спеціалізованих державних фінансових інститутів і їх взаємодія з банківськими та небанківськими фінансовими інститутами. У цьому могла б допомогти єдина національна програма розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності» [10, с. 115].

Одним із ключових факторів, які можуть забезпечити інвестиційну привабливість України, є стимулювання інвестиційної діяльності. Мова може йти про такі стимули: зменшення кількості податків, митних платежів; податкові та митні пільги для інвестицій в інноваційній сфері; скорочення бюрократичних процедур щодо реєстрації інвестицій та інновацій; дієві гарантії для інвесторів, що на сучасному рівні гарантують виконання зобов'язань, які бере на себе держава в цій сфері. У науковому середовищі мають місце суперечки щодо впливу стимулів на економіку України. Деякі вчені зазначають, що стимули мають негативний вплив на економіку України та заборонені приписами Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [11]. Без сумніву, Україна зобов'язана виконувати положення, які передбачено Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, проте ці норми потрібно ретельно вивчати. Так, у ст. 267 Угоди про асоціацію між Укра-

їною та ЄС передбачено, що до кінця 2020 р. уся територія України розцінюватиметься як така, що підпадає під дію п. 3(а) ст. 107 TFEU [12], де йдеться про вилучення положень, що стосуються допомоги, яка покликана сприяти економічному розвитку регіонів, в яких рівень життя є ненормально низьким або де спостерігається серйозна неповна зайнятість. Отже, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що на всій території України у 2020 році може надаватися максимально інтенсивна допомога. А враховуючи той факт, що покращення економічної ситуації в Україні поки не передбачається, є всі передумови, що й після 2020 року положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо можливості надання максимально інтенсивної допомоги на всій території України будуть діяти.

Також необхідно зазначити, що правові документи ЄС, а також національне законодавство країн-членів ЄС закріплюють спеціальні правила щодо можливості встановлення та застосування стимулів для інвесторів. «Досвід країн-членів ЄС демонструє, що знаходження балансу між необхідністю встановлення стимулів для залучення інвесторів в депресивні регіони країни та важливістю дотримання принципів ЄС до регіональної державної допомоги дозволяє позитивно вирішувати проблеми депресивних регіонів» [13]. Таким чином, необхідно знайти гармонійний баланс, що дозволить залучати інвесторів в інноваційну сферу за допомогою прозорого і дієвого механізму застосування стимулів для інвесторів.

Проведене дослідження дозволяє запропонувати визначення терміна «інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України». Отже, інвестиційно-інноваційна модель в умовах сталого розвитку економіки України – це стійка, збалансована стратегія розвитку економіки України, яка включає систему взаємопов'язаних правових і економічних інструментів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного середовища з метою залучення інвесторів до процесу структурної модернізації економіки України за допомогою інновацій.

Висновки

Підводячи підсумки, потрібно зазначити, що аналіз наукової літератури, норм прав, а також зарубіжного досвіду свідчить про таке.

1. Модернізація української економіки стримується не тільки через нестачу фінансів, а й через відсутність системи стратегіч-

ного сучасного управління інвестиціями. Тому на сучасному етапі з урахуванням прагнення до сталого розвитку економіки України безальтернативним шляхом є створення інвестиційно-інноваційної моделі.

2. Багато теоретико-правових питань щодо створення інвестиційно-інноваційної моделі не дістали належного відображення в законодавстві України та наукових дослідженнях. З метою ліквідації прогалів у цій сфері пропонується під інвестиційно-інвестиційною моделлю в умовах сталого розвитку економіки України розуміти стійку, збалансовану стратегію розвитку економіки України, яка включає систему взаємопов'язаних правових і економічних інструментів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного середовища з метою залучення інвесторів до процесу структурної модернізації економіки України за допомогою інновацій.

3. Для реалізації інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України необхідно створити відповідні правові, економічні, організаційні та інші умови, які будуть спонукати інвесторів вкладати кошти у структурну модернізацію економіки України.

Список використаних джерел:

1. Денисенко М. П., Бродюк І. В., Шашенюк Д. Г. Основні положення формування інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 22. С. 17-20. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2016/6.pdf (дата звернення: 02.06.2020).
2. Смітюх О. Ю. Впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку України в сучасних умовах. *Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета*. 2011. Вып. 30. С. 78-83.
3. Романко О.П. Інвестиційно-інноваційна складова управління конкурентоспроможністю регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 875-880.

4. Ульяновченко О.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як основа розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2. Ч. 1. С. 70-76.

5. Усманова М.Р. Теоретичні засади формування інноваційної інфраструктури в Україні. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. № 1. С. 74-82.

6. Юрчук Н.П., Вовк В.Ю., Топіна Р.П. Інноваційно-інвестиційна діяльність як основа реалізації концепції сталого розвитку економіки України. *Agrosvit*. 2019. № 3. С. 53-61. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2019/9.pdf (дата звернення: 15.06.2020).

7. Хаустова К. М. Роль инвестиционно-инновационной стратегии в обеспечении развития предприятия. *Современные технологии управления*. 2014. № 11 (47). URL: <https://sovman.ru/article/4712/> (дата звернення: 02.06.2020).

8. Голиченко О.Г. Национальная инновационная система: от концепции к методологии исследования. *Вопросы экономики*. 2014. № 7. С. 35-50.

9. Мартыанова М. П. Приоритетные направления инвестиционно-инновационной политики. URL: http://www.confcontact.com/2008dec/5_martyanova.php (дата звернення: 17.06.2020).

10. Столбуненко Н. Н., Прибок В.А. Инновационно-инвестиционное развитие – стратегический курс экономики Украины. *Рыночная экономика: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14. Вип. 2. С. 112-121.

11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. С. 83. Ст. 2125.

12. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*, С 326, 26 October 2012, 344 p.

13. Ustymenko V., Zeldina O. EU Investment Policy as the Basis for Sustainable Development: Implementation Prospects in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8. № 1. Pp. 40-52.

Olena Zeldina. The concept of investment-innovative model in the conditions of sustainable development of the economy of Ukraine

The article analyzes the scientific literature, Ukrainian legislation and foreign experience in investment and innovation activities. Based on this analysis, the author's definition of the term: "investment and innovation model in terms of sustainable development of Ukraine's economy." It is proposed to understand the investment model in terms of sustainable development of Ukraine's economy as a stable, balanced strategy of Ukraine's economy, which includes a system of interrelated legal and economic instruments aimed at creating a favorable investment environment to attract investors to the structural modernization of Ukraine's economy. innovation. It is noted that the investment-innovation model in the conditions of sustainable development should provide increase of investment attractiveness of the state for efficiency of carrying out of structural innovative transformations at national and regional levels. The main factors that are designed to ensure the investment attractiveness of Ukraine for innovative modernization of the economy are: first, investment and innovation policy of the state; secondly, the legal consolidation of investment and innovation policy of the state; third, creating incentives for investors who invest in innovation. It is noted that it is necessary

to consider structural-sectoral and investment policies not individually, but in conjunction. In the current situation in the economy of Ukraine, only a comprehensive approach will solve the problems of structural modernization of the economy of Ukraine. It is noted that in order to implement the investment-innovation model in the conditions of sustainable development of Ukraine's economy it is necessary to create appropriate legal, economic, organizational and other conditions of investment attractiveness of the country, which will attract investors to innovation. An important factor for the implementation of this task is the quality of legislation in the field of investment and innovation, the formation of competitive in domestic and foreign markets potential of the country.

Key words: investment and innovation model, sustainable development, investors, foreign experience, legislation.

